

רבני קלאווזנבורג

ו"שותלת רבני בית גלאזנר"

מאת:

שלמה זמרוני

בנימברג, ניסן תשמ"א

ב ש ע ר

הרגשתי חובה לעצמי, כאחד מדור האחרון ליווצאי יהדות קלויונברג, להוציא את החוברת האנוגה הזאת ולרשום עבור הדור הזה והדורות האחרינו, את תולדות רבנות קהילת קלויונברג — ובמרכזה, "שולת רבני בית גלאזנר".

שולת רבת-ההוד והתפארת, ממשיכי שרשרת-הזהב של משפחת „חתם-סופר“, שהטביעה חותמה, חותמת-הקדוש של תורה ודבריות במנגاي ישראל לכל פרטיה ודקדוקיה, על יהדות הממלכה האוסטרו-הונגרית במשך דורות במיזחן על הרבנות והקהילות. יהדות שאינה יותר, עליה עלייה הכרות!

ב„ספר הזכרון לkahלת קלואונברג“ שזכה לעירוב בשנת תשכ"ח-1968, רשמי רק ראשוני פרקים על רבני העיר, בספר שהופיע במסגרת מצומחת של 120 עמוד בלבד, מקדמה אשר „חוג יוצאי קלואונברג בישראל“, קיבל מאות הסופר והיסטוריון ד"ר יהודה מריטון ז"ל, להוציא ספר היסטורי-דוקומנטרי רבת-היקף על תולדות יהדות העיר, אך עם פטירתו הפתאומית של ד"ר מריטון העןין לא התגשם.

בחוברת זו אשר אני שם לפניכם, רשמי בצוותה תמציתית פרקי-היסטוריה של רבני העיר, למורת שיש מקים להרחב את היריעה על כל אחד ואחד. הדברים אמרוים במיזחן בלבד כי „שולת רבני בית גלאזנר“ שכינהו בעיר במשך תקופה של 85 שנה, תקופת הפריחה והשנגוג ליהדות קלואונברג עד להיסולה הטרוגי בשוואת יהדות אירופה.

תודתי נתונה לצאצאי משפחת גלאזנר בארץ, ובמיוחד לבני ברכה יוסט-גלאזנר שעודדו אותו בהוצאת החוברת.

שלמה זמרוני

חבר נשיאות חוג יוצאי קלואונברג בישראל

רבני קלוזנבורג

בשנת 1812 נשלח ע"י הרב הכהן לתפקיד הרבנות בקלוזנבורג, הרב אפרים פרץ אבعل, בשנת 1816 הרב יוסף קין, בשנת 1837 הרב משה נאש ואחריו הרב יוסף רונפלד, אך אין ביידינו פרטיים עליהם. אחד מצאצאיו של הרב יוסף קין הוא העיתונאי-ההיסטוריה מרדוד שנ, לשעבר עורך העתון „օיא-קלט".

אחריו פיטרו של הרב יחזקאל פאנעט בשנת 1845 ירד קרנו של תפקידי הרביה הכלול בקרAls-Burg. ישבו על כס-הרבות, רבעים שלא היו ראויים לכך. רכשו את המשרת ע"י מתן שוחד ושלומנים לראשי-השלטון. אחד מרבעים אלה היה היה הרב אברהם פרידמן משימונזה. הרבה קהילות סרבו בಗל זה להכיר ברבעותיו ופנו בתלונה לסמכות-הטורנית הטבעית והעלינומת בכל רחבי הונגריה להגאון ה„חתם-טופר", רבנה של פרנסבורג.

אחריו חקירה ודרישת שלח לו, ה„חתם-טופר" הוראות לנוצע לממרוש-סיגט, להגאון, מתחבר הספר „קונטרא-הספיקות" להבחון עצמו ולקבל ממנו „סמכה" לשמש ברבנות. הרב אברהם פרידמן סייר לכך, דבר שגרם שהקל הקתולות החשובות כפרו בסמכויותיו וסרבו לה השמע לד להוראותיו.

הרב הילל ליבטנשטיין:

בשנת 1851 הודיעה גם קהילת קלוזנבורג כי אין היא מכירה בסמכותו של הגאון ופנו בבקשתו ל„חתם-טופר" שיציע להם רב גדול במורה ובמעשיהם.

כך החל תחתן בשנת 1851 עד 1854, כרב ראשון שנבחר בהסכמה כל הקהילה, הגאון והצדיק הרב הילל ליבטנשטיין, שנולד בעיירה וועטש בהונגריה. היה מבחריו תלמידיו של „חתם-טופר". בעולם הרבני ובהיסטוריה הוא

בדברי-ימי העיר מוכרים היהודים בפעם הראשונה, כבר בשנת 1591 כתగורים המבקרים בירידיה-העיר. מספר שנים אחריהם וושם ההיסטוריה, כי נמצאו בעיר מספר יהודים ומצביא המוקם הוציא פקודת לשחוות אותם. בשנת 1630 רשותת התיסטוריה, כי שב הוציאו להורג מספר יהודים שנאשמו בכך שמכרו ספרי-קודש של הדת-יהודית לכט „שומרי-שבת" בהנאהו של הגרון סימון פיצ'י. מאותה התקופה גמישו גינויו יהודים לקבל וכותה-ישיבה בעיירה. חי הקהילה המתיילו להחפתה ע"י הקמת בית-כנסת בקצה העיר, ברובע שנקרא מונשטור ורכישת שטח לבית-הקבורות.

רבני העיד:

עד לשושלת רבני בית-גלאנץ

בראשית התארגנות החאים היהודיים בעיר, מלאו את תפקידם הרבעות, אישים-רבנים אשר נשלויהם למקומות ע"י, „רב הכהן של זיבען" בירוגען (טרנסילבניה) שתוארו הרשמי בפי היהודים היה „לאנדס-רא宾ער", שפעל באישור השלטונות ומושבו היה בעיר קארלסברג, עיר שהיתה קיימת בה גם קהלה מצאצאי גולי-ספרד.

בית הכנסת שלהם קיים עד היום הזה. בתקופה הראשונה שימש בתפקיד זה הגאון הרב יחזקאל פאנעט וצ"ל. לפניו שמשו בתפקיד רבנים אחדים, אולם רק לתקופות קצרות. הרב יחזקאל פאנעט היה מחבר הספר „שווית מראה יחזקאל" והספר „מנחת ציון" על התורה. מוצאו היה מהעיר בילץ אשר בשלזיה. אחרי נישואיו עבר לפולניה, הצטרך לחסידות ונמנה על גולי-تلמידיו של אחד מאבות-החסידות ר' מנדל מרימנו. ממש הוומן לתפקידו בקרלסברג וישב שם 23 שנה.

לחוורבן". מיהר ר' הילל, השיג סולם ופיטש, עללה בעצמו והתחילה לקוף את הטהה מעל דלתה הכנסה. פרוחי-החסידים התחלפו לגעור בהונגרי המשונה והטוער, המעיין לעשות כן על דעת עצמו. הצעקות הגיעו לאזני ה„דררי-חכים“ שיצא מחדרו ואמר לחסידיו: הניחו לו, כוונתו לשם-שם.

רבענותו וגורשו מקלאוונגבורג :
בספר תולדות ר' הילל ל"ש אשר הוציא לפניו הרבה שנים נכדו הרב הילל ווינברג, יש תואר מענינו על רבענותו זו וקשריו עם הקהלה אחרת גורשו מן העיר ע"י השלטונות.

זהו לשון הסיפור :
...ויהי אהרי אשר ישב רבינו כמה שנים בעיר מארగראטינן, באו שליחים מקלאוונגבורג ואמרו לו: רבבי, רצונך שתדור עמו? הבטיחו להחויקו בכל הענינים ולהחזיק ישיבת יותר גדולת. ר' הילל השיב להם, כי בעזה"ת גם פה כלם אהובים וועושים רצונו ומחזיקים אותו ואת היישובתו יותר מכפי-יכילתם, אך אם אפשר לקדש שם-ישמים ביזהר ולזכות את הרבים, הגני מוכן ומומן לבבוד שמו הגדל יתברך-שמו ונענה להם.

אשרי עין ראה כל אלה, כבוד ההורה שעשו הקהלה הקוזשה קלאוונגבורג כאשר בא העירה ונגה שם את נשיאותו ברמה. אהבת את הבריות ומרקון לתורה.

בעת הזאת היה רב אחד על המדינה בעיר קארלסברג, הרב אברהם פרידמן כשיומוגה, אשר נתמנה לפקידו שלא ברצון היודי-המדיינית, אלא ע"י השרים תמורים בע"כ. הוא צעס על ר' הילל ל"ש, היה ופה אלוי לבקש אישור ורשות להיות רב בקלאוונגבורג. הלשין עלייו בפני השלוונות כל מני עלילות-ישוא, עד שהאגעה פקודה שייעוב את העיר, כי אחרת הוא יגורש ע"י כח-צבי.

אנשי הקהלה הצעירו מאד על הבושה הזאת ו החליטו לפנות אל הקיר"ה (הקיסר ירומ והוז) בעיר הבירה ווינה. אולם גם זה לא הוועיל ותיה מוכרכ ליעוב את העיר. לפני יציאתו התאספו כל בני-הקהילה לקבל את ברוכתו וגעו כלם

מוכר בשם: ר' הילל מקולומייא על שם רבענותו בעיר זו משנת 1868 עד סוף ימיו בשנת 1891. היה גאון בתורה, מגיד ומכח, קנא קיזוני ללא כל פשרות, הטיף ולחם נגד תנועת „ההשכלה“. בשנת 1865 היה מיוזמי כנס-הרבנים חזרדים בהונגריה שהתקיים בעיר נאדי-מיהלי ומתהומי האיסור להטיף בבחיכנסת בשפה hei גרמנית או ההונגרית. לחם נגד כל חדש הקטן ביותר, אשר המודדים „המשכילים“ רצו להניאו היג בבית-הכנסת. ראה בכך התקרכבות וסכנה להתבוללות, לאסימיליזציה. השפעתו על יהדות הונגריה הייתה עצומה, **ר' הילל ליבטנשטיין** היה חותנו של איש ירושלים האגדי, ר' עקיבא יוסף שלינגר, מחבר ספר: „הלב-הערבי“, שעה להרץ-ישראל בשנת 1870. בדתו היו היה קיזוני, אלום בגל דעותיו ושיטתו הסתכסך עם רבני ירושלים, עד שהחוכרו עליו הרם כדת וכדין. הוציא ספר בשם „בית-יוסף החדש“, בו טען בין השאר, כי בירושלים יש לתקוע בשופר בראש-ההשנה שחיל להיות שבתת. היהודי הרצויה לעלות לישראל ואשתו מטרבת להצטרכ אלין, מותר לו לחתת אשה שנייה במקורה ואשתו מטרבת לקבל גט. לחם נגד „שלוחים“ שיצאו לגולת לאוסף כספים ובמשך שנים לא חזרו למשפחותיהם. בין הטעונות הי רבות שהיו לאנשי היישוב-הישן נגידו, היהת הטעונה, כי את 8.000 פלוריין-זהב שחוותנו שלח לירושלים, הקדיש ר' עקיבא יוסף לא ל„חולקה“ אלא לרכישת אדמות פתח-תקווה, מבלי שחווינו הסמיך אותו לכך. הזמינו אותו ל„דינ-תורה“ ולא נשמע ל„פסק-דין“. אחד מיישובי-עבדים של „הפועל-המורחין“ בדרום נקרא על שמו: „מושב בני-יעישן“.

ר' הילל ליבטנשטיין אצל האזדיק מצאנז:

על-אף היותו תלמיד „חתם-סופר“ ודבק ברבו ומנגני, הצטרף לחסידות והתחילה לנסוע להצדיק ר' חיים הלברטשטיין מצאנז. באגדה החסידית מסופר, כי בבואה בפעם הראשונה לצאנז רצתה להכנס לרבי לקבלת-שלום, הבחן כי מעל למש-קוף לא השאירו אמה על אמה בלי טיה „זכרן-

ואם געשה מעשה שנעשה, נאמן עלי הדין. אבל אני כשלעצממי אפליו כתוט-השערה אני מותר לכם מהחמנותי. لكن גור אנני עליכם שבתוכך וממן לא כביר תגמורו הדבר לטובה. ואם לא: תדעו באמנה שאחר אריכות ימי ושותי אבקש מכם מבית-דין לפני הרכות ודין האמת, שאני קובל עליכם ואומר לפניו: אתם והם את עם ה', אשר הופק והושלש בידי. כללו של דבר. לא תיראנו ולא תערצון ובודאי ה' יהיה בעוריכם. ואם מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, לשעות שלום בין ישראל לאביהם שבשימים על אחת כמה וכמה.

דברי אהבכם ורבכם המבוקש טובתכם, טובת האמתית ומצפה לתשובתכם השלימה בקרוב הה'ק הילל ל"ש מועטש

הרב הילל ל"ש הוציא כמה וכמה ספרי מוסר ודרוש.

עת לעשות

„אללה הדברים שאלות ותשובות, עת-לעשות“
לחורות עם ה' הדרך ילכו בה ומעשה אשר יעשוו, חברותי בעוזרת החונן לאדם דעת ומאותו מענה-ישwan, אני הקטן הילל ל"ש מילדי עיר וועטש במדינות אונגרן, רב פה קולומיא והגליל, יע"א.

ספר מוסר ודרוש שני חלקים ב„עברי-טייטש“ חלק ראשון נדפס בלעמברג תרל"ג, 362 עמוד; חלק שני נדפס בשנות תרל"ה, 188 עמוד.

(הערות הכותב: ברשותי נמצא ספר שנדפס בשנת תר"מ לפני 101 שנה, כנראה והוצאה שנייה).

שירי משכילים:

דברי מוסר ודרוש. נדפס בלעמברג בשנת תרל"ז, 176 עמוד.

משכילים אל דל:

מארבעה חלקיים המחויקים מספר ארבעים כללים שנפשייה להוציאם לאור. חברתי בעוז רת החונן לאדם דעת ומאותו מענה לשון.
אני ה"ק הילל ל"ש, מילדי וועטש, רב פה

ביביה-רבבת, עובת העיר והתיישב מספר שנים בעיר גראס-וורדין. אחרי שעזב את קלואונגורג לא התקבל רב אחר במקום משוכחה שנים.

אים ב"דין-תורה" בפני בית-דין של מעלה:

ש שנים אחרי שנאלץ לעזוב את העיר, כתב לקהלו מכתב אדור, מועז ונוגע-לב, בו הוא מפציר בהם לקבל רב אחר במקום שינהיג את העדה.

זה לשון המכתב:

...יאמר שלם ליראי ה' הנגיד והנכבד, החבר ר' פישל נ"י ראש הקהיל והשנוי לו הכהן התרוני יירא ה' הנגיד החבר ר' יואל (וורט-היימר) מטובי הקהיל.

כמובן לי שאהבת היישנה, אהבת האמת, שלא הייתה תלואה בדבר — בטל, מכמ עלי עדיין לא פג מליכם. ובתיות כן קרוב הדבר שדברי ממוני אליכם לא ישוב אליו ריקם.

והנה זה יותר משש שנים שאתם צאן בלי רועה, חבל על זאבדין. מעי-מעי, לביב-לב עלי חליהם. רבים חללים הפליה, זה תלמיד-חכם שלא הגיע להוראה ומורה...

והנה עד עתה, היהת لكم קצת המלצה לומר: ידינו לא שפכו הדם הזה, אבל לעת-עתה, עליכם המצווה הזאת. לא תנוחו ולא תשקטו עד שתקבלו עלייכם رب ומורה... אבל והני להזהיר אתכם וגם לבקש ולהתחנן, שלא תעשו תנאים כאלה, שעלי-ידי לך לא יתרצה לכם. ושוב תאמרו הלא עשינו את שלנו. לנו תדעו ולא תשחחו, הלא הבוחן-לבבות הוא יודע. ולא תחיו ח"ז בכלל: אדור עשרה מלאות ה' ברמיה. כתבו עלلوح לבבכם, אתם מיודיע ומכירicut ומקדם. תלמידי ואני.

ידעתי גם ידעת ישיש לכם מורים-שים ואין מורים אלא הורי. כי מחייבים אתכם לשמעו לי ולעשות רצוני, כי באמת אני, אני הוא הרב שלכם וגור עליכם לקים דברי. כי אני נתקבלתי להיות רב שלכם כדת משה וישראל, בעצת ה' ברוב-מנין ובנין. בספר תולדות-אדם, כשהראה לו דור ודור ודורשי, שם אני כתוב כרב עיריכם.

הקהילה היה זקופה ל„כسف משנה“ (ג”כ פירוש ידוע על הרמב”ם).

הלוויית „כתב-ספר“:
אצין كان דבר מעצב אשר רושמי התיס-
טוריה נמנעו לפרנס ואף השתדלן לדבר על כך
ברמזים בלבד, מאז ועד היום הזה.

הרבי מאיר פישמאן, מיקרי ירושלים, בנו של
הרבי מטעלנד ונכדו של הרבי פיש פישמאן,
שהוציא את הספר „אור-שרגא“ כתוב בהגדותין,
כי קיבל רשות מאת הרבי עקיבא סופר זצ”ל
לרשום בספר את סיפור המעשה, אך גם הוא
מגלח טפה ומכתש טפחים.

ביום פטירתו של ה„כתב-ספר“ חל פילוג קשה
מיוחד במינו בהיסטוריה הרכנית. המשפט
דרשה להכריו לפני סתימת-הגול, כי בנו
ה„שבט-ספר“ ימלא את מקום אביו כרבה של
פרסבורג, ועד שלא יסכנו לתנאי — לא יוכלו
את תחליה.

ראשי הקהלה הביעו התנגדות לכך. התהלה
শמוות בעיר, שיש בדעתם להזכיר הרבה את
ר’ פיש פישמאן. בינותים ורמו לעיר ברוב
וברגל גdots הרבניים ומשלחות מהקהילות להש-
תחף בהלויה רבן של ישראל. הויכוח התנהל
בمشך שלושה ימים. המוני היהודים הסתובבו
בעיר וחיכו להלויה. המשפט סרבה להטמי
את הנפטר, כל עוד שלא יכירו „מול-טוב“
לבחירה הבן כ יורש הקהלה סרבה לוותר.

הרבי פישמאן ברוח מן המחולות. המצב הטרגי
זהה ללא כל תקדים גרם לו צער, יסורי-נפש
וזעוז. בינותים יצא קל בעיר שרי פיש עומד
לשעת דרשה. בית-הכנסת התמלא מפה אל פה
והמוניים עמדו מסביב לבני. תוך מצבירות
מוחזע עליה על הבמה, פתח את ארון-הקדש
ומתוך בכיו קורע-לב הצהיר, כי כסא הרבנות
 מגיע לבנו של המנוח והוא ראוי לכך. מעולם
לא עלה על דעתו לקלב את התפקיד, החחנו
מתוך בכיו ודמותו לראשי הקהילה שיפסיקו את
„חילול-השם“ וחילול כבוד הנפטר האגדל. כל
הנוכחים פרצו בכפי ייחד אותו. אחרי הצהramento
הוכרזו על ה„שבט-ספר“ כרבה של פרסבורג

ק”ק סיקס והגליל יע”א. וכעת רב בעיר קולו-
מייא והגליל.

הוצאה ראשונה נדפסה באונגוואר והשנייה
בלטבגרג בשנת תר”ל.

הרב שרוגא פיש פישמאן:

משנת 1854 עד 1861 לא היה רב בקאלוזה-
בורג. רק הודות למכתבו הנרגש, לחצו והפיצו
רוטוי של ר’ הילל ל”ש החליטה הקהלה לקבל
קרב את הרב שרוגא פיש פישמאן, שכיהן כרב
בעירט סיקטן. היה מפורסם בכל רחבי הונגריה
כמגיד ודרשן בחסדר-עליזן. מරחקים באו יהו-
דים לשמו את דרשוtiny.

על כשורנותיו הבלתי-ירגילים כמגיד התהלהכו
אגודות. רבנים כתבו עליו מליציות שונות בשעה
זה: „אבי כל תופס כינור האגדה“. „אבי כל
הדורשנים“. „... וכל העומדים בעורה בשחו שומר
עם את הקול יוצאה מפה קדוש ולב טהור יוצאים
מן הלב ונכנסים אל הלב. היו מוכרים להרהר
בתשובה“.

הרבי פישמאן ישב בעיר כשלוש שנים בלבד.
בתקופה ההיא החילה להחפתש בין יהודי הונ-
גריה, תנעות הריפורמה וההתבוללות, בעקבות
האמנציפציה שהשליטו הונגרי הכריו במדינתה.
לכן חיפש הגאון „כתב-ספר“ מפרסבורג, מגיד
ומוכיח שדבריו נשמעים והשפעתו גודלה. שפ-
עינו על הרבי פיש פישמאן. החילה לשצל אותו
וללחוץ עליו במשן כמה שנים שיסכים לעבר
לפרשborג כמגיד-העיר. תיאר בפניו את השלי-
חות הגדולה של עצירת הריפורמה-התבוללות
המפליה חי’ו חללים במחנה היהודות.

בקאלוזנבורג היה הרבי פיש פישמאן אהוב
ונערץ על כל בני הקהלה. התגאו בו והעתירו
עליו כבוד וחיבת לאן גובל. אך לבסוף נעתר
להפזרותיו הרבות של ה„כתב-ספר“ ועבר ל-
פרסבורג.

אחרי שהגיע לעיר אמר ל„כתב-ספר“: ב-
דברי-היהדות: כ”ת הוא הרמב”ם ואני אהיה „הרבי
המגיד“ (הפירוש הידוע על הרמב”ם). על כך
ענה לו ה„כתב-ספר“ ג”כ בדובי-היהדות: אלם

בשער הספר אנו קוראים: „אור-שרגא“ — חלק א: פנינים יקרים, מעור לפת-ספרים, בפסוקי התורה ונ”ד נאמרים, שב עתים מזוקקים, מדבש ונופת מתוקים, וגם בסוגיות הש”ס העמוקים, מורה”ז אשר השair אחראי ברכה, אבי המגידים וראש הדרשנים בדורו, היה כ”ק זקני הרב הגאון, מה מפיק מרגלית, צדיק תמים, חסיד וענין, Kash”ת מרן ר’ שרגא-פיש פישמאן זצ”, אב”ד סיקסא, קלויונבוֹרָג ואמ”כ מגיד-משירים בעיר-ואם בישראל בפרטבורג.

וחתקיימה ההלוויה מתוך בכיו ובקשת סליחה מהנפטר.

„אור-שרגא“

ר’ פיש פישמאן השair אחראי הרבה כתבי-יד. את דרישתו היה רגיל בו-בערב לרשות בקובנטראס. רק בשנות השי”ט—1959 הופיע ספר שחוציא נכוו הרב מאיר פישמאן, שוכתני למלוד אותו בישיבת ר’ מנחם סופר במרושווא-אשראעה, לי, ממש שלוש שנים, והוא בנו של הרב יוסף חיים פישמן רבה של העיירה טעלעגן. הספר נדפס בתל-אביב, 424 עמוד.

רבני שושלת בית גלאזנר

סופר על שהמלך עלייו ואינו גוער בו בתלמידו זה שיפסיק להשתמש בשפת „המשכילים“. בהמלצת ר’ הילל ל”ש כموון לא זכה, אך נראה כי השפעתו של ה„כתב-סופר“ גברה על קנאותו הקיצונית של ר’ הילל והעלוי הצער זכה בבחירות ויסד את השושלת הרבנית של בית גלאזנר בקלויונבוֹרָג. הניה את היסודות לבנות מסודרת ומוארנת לפי המסורת שנקבעה בפרטבורג, נתחביב על קהלוֹן שחשבה לעצמה לזכות גודלה שנכח ה„חתם-סופר“ יושב על כס-ה רבנות בערים. השפעתו על היהודי העיר וה-סבירה הייתה גדולה. הקים בעיר ישיבה, דבר שחייב כmobן את חשיבותה של הקהלה.

בשנת 1868 בקונגרס של קהילות הונגראיה, שכונסה ביומתה ותמכיתה של הממשל ההונגרי-גרית, שכמתוצאה מכך חל הפילוג ההיסטורי ב-יהדות הונגראיה והקמת הקהילות הנפרדות במדינת נאה וייסוד שלושה סוגים של קהילות: „אורטורי-דוקסים“, „גיאולוגים“ ו„סטטוס-קוו“, בوعידה הייתה קהילת קלויונבוֹרָג מיוצגת ע”י ר’ ישראל גריין שהודיע, כי קהלוֹן מצטרפת לזרם החורדי-האורטודוקס.

בשנת 1877 והוא רק בן 53 נפטר הרב אברהם גלאזנר. הניה אחראי כתבייך, אך מעולם לא הודפס.

הרב אברהם גלאזנר:

מיד אחרי שהרב פישמאן עבר לפראסבורג נבחר לכחן כרב העיר הרב א. גלוֹזֶר. הרב אברהם גלאזנר נולד בשנת תקמ”ה—1824. למד תורה אצל הרב ישכר דב רבה של ליפטוּ-סנט-מיקלוש. משם עבר לפראסבורג לישיבת „כתב-סופר“. התפרסם בעילוי, בעל-מידות געלוֹת, מתמיד גדול, מצוין בתורה ויראת שמים. רבו התרשם ממידותיו וגדלוֹתו בתורה והצעיר לגיטו הרב דוד צבי אהרןפלד, חתנו של „חתם-סופר“ שיקח את האברך המצוין הזה לחותנו. הרב אהרןפלד היה רבה של מטרס-דורף, אחת מ„שבע הקהילות“ ונשא את התואר „חתמן-סופר“ וגם לספרו שהחבר נתן את השם הזה. בזמן שר’ אברהם גלאזנר עמד לבחירה בקלויונבוֹרָג פנה דודו ה„כתב-סופר“ להרב הילל ליכטנשטיין שהשפיעתו על הקהלה הייתה גדולה, וביקש אותו שימליך בפני ראשי הקהלה שיתממי כו בבחירות בחורב אברהם גלאזנר. אולם כשי נודע לר’ הילל ל”ש שgam הרב גלאזנר ממשיע את לאומי-הדרשות שלו בשפה הגרמנית, שהיתה השפה המדוברת אצל רבינו „אוברלנדי“, שפרק עליו את זמנו ואפלו פנה במחטב חריפה ל„כתב-

הרב משה שמואל גלאזנר :

נולד בשנת חרט"ז—1856; נפטר בירושלים
בשנת תרפ"ה—1925 ביום כ"ב טשרי.
הגאון רבי משה שמואל גלאזנר זצ"ל נבחר
לרב העיר, שנחשה לאחת הקהילות החשובות
והמוסדרות בהונגריה, בתיוותו רק בן 18 שנה,
בתנאי שיתחיל לכהן בגיל 22. למד תורה אצל
אביו שהכשירו — כבנו יהידו — שהיה רב

גדל בישראל. רק זמן קצר בלבד שלח אותו
ליישיבת דודו ה„כתב-סופר“ בפרוסבורג. ה-
רמש"ג נិיחן במוח'חרית, בתבונה ובתפיסה מהיה
רת תוד נמן קצר נתפסם שמו כאחד הגאנונים
הצעיריים, כוכב-עליה בשמי הרבניים בהונגריה,
כבר בגיל 25 היה אחד המשכיבים הגדולים בענייני
הלהקה מוסכמים במדינה.

מיד עם הבחרו היישד בקלויינבורג את הייש-
יה שאביו יסיד בעיר. קבוע סדר לימוד משלו,
חינך את תלמידיו ללימוד עיוני על דרך ה„פשט“
על הדף, ולהתרחק מדרך הפלפול. שיטה שבאה
אחרייכן לביטוי בספריו שהוציא ובסמלחתו
התורנית והחברתית שהיתה מנת-חלקו במשך
כל ימי חייו.

דרך ברבנות לא הייתה סוגה בשושנים. דבר
שנבע מגאוניותו ומדרכו העצמאית. התענורו
או בעולם הרבניים בהונגריה וגם בקהלתו שא-
לות הלכתיות בהלכה, באומץ-לב ולא כל פחד:
מה יאמרו המכמירים והקנאים, הצע של „לא
תגورو מפני איש“ היה נר לרגליו.

מדדך ההלכה הברורה לא נתה לימיין או
לשמאל. לא היה מוכן לוותר, להרשות ולסגת
אפילו בזמנים שבהיה נתנו להתקפות מצד רבניים
וחוגים קנאים ותקיפים. התב楼下 כאחד מגודלי
ההלכה בדורו ובדורות האחرون. איש לא נרעער
על גודלו ב תורה ובקיומו המפליא בכל
מכמני ההלכה.

cdrco העצמאית בהלכה, כך גם בהשקפת-
עולם ודקוקתו בReLUין הציונות-דתית שהיה
אחד ממבשריה. בשנות תרס"ד — בפרוס ויעידת-
היסוד של „המורחיה“ העולמי שהתקיימה בנשי-
אות הגאון רבי יצחק יעקב ריינס ז"ל בפרוס-
בורג, היה אחד הרבניים הבודדים בהונגריה
שהעיזו להגיד את אשר עם לבם. יצא בדברים
חריפים נגד הרבניים שהוציאו איסור על הציונות
„המורחיה“.

כמו בהלכה, כך גם בשאלת זו, לא הדר
בתהלים. לא נכנע, לא התהבא ולא התחש לרגע
יונוטיו. נרדף והוחרם ע"י רבני הונגריה הקב-
אית בಗל אמונהו הציונית, לא יכול לבלוע
ולסלות, כי אין ה„חתם-סופר“, גאון וגודל בתוי-
ריה, רב באחת הקהילות החשובות ביותר י策טרוף
להונועה זו. ולא רק ה策טרוף סתום, אלא היה אחד
מראשי המדברים. אך הוא לא שם-לב לכדר,
החזק באמונתו הציונית והטיף לציונות-דתית.

מכותר הרב מ. ש. גלאזנר לקראת ויעידת היסוד:

בעויה"ת, ע"ק ראה תרס"ד קלויינבורג
תע"א
לכבוד האלופים, מנהלים באמונה ד„חברת ה-
ציונים“ בווינה.
מעת אשר החלה תנועת הציונות לפעם ב-
מחננו, מחנה העברים, שמחתי לראות כי הנה

קיבל ממדים חריפים. השתתף צייר בקונגרס הציוני בקרלסבאד ונבחר לנשיאות הקונגרס. כל ימי עמד במאבק עם חוגי הרבנים הנקרים, שלא החסירו שום הזדמנות להתקיף אותו. הרוב פרינגד, רבה של אינטערدام-גאנסוד, תלמידו של בעל „דרריהיים“ מצאנו אסר את המוקהה בקהל אוניברג שנבנה והוכשר על-פי הוראותיו ההלכתיות של הרב גלאנגו, אך הוא לא נגע והוציא ספר „אור-בהיר“ להצדקת שיטתו. היו לו יוכחים חריפים בענייני שחיטה, אפיקות-מצוות במכוונה, התרת אכילת קטניות בפסח בימי הרעב של מלחת העולם הראשונה. בכל העניינים ההלכתיים הללו נכנס למאבק ותורכו בידו. הוציא קונגראטים-תורניים להצדיק שיטתו ודרכו בהלכה.

אצין מקרה דומה של פסילת גם כשרות המוקהה של קהילת סאטמר ע"י הרב אברהם יהושע פרידנד וצל"ל מאינטערדם-גאנסוד. רבה של קהילת סאטמר היה הרב יהודה גריינולד וצל"ל, ה„שבט-מיהודה“, שהיה חתנו של ר' יוסף-יוסף סופר בנו של ה„חתם-סופר“. באור תה תקופה ביקר בעיר הרב מנאסוד. אחרי שבבל במקואה נכנס לשיחה עם הבן וחקר אותו על „מי-המקואה“. כשהדבר הוסבר לו אמר: „המקואה אינה כשרה! הבלתי המופתע מיותר לרבי העיר וסיפר לו את הדבר. ר' יהודת גריינולד שהיתה מוכרת בגאון וצדיק, אחד מגודלי הרבנים בימים ההם בהונגריה ענה: מה הוא אמר: המקווה של אני הכספי אותה אינה כשרה? הוא מוציא לעוז ח"ז על בנות ישראל עיר? שלח את אחד מתלמידיו עם קרירה (פיאקער בלע"ז) לאכסניה של הרב מנאסוד להגיד לו: כי בפקודת ה„مراידא-תרא" עלינו לעלות על הרכבה ולעוזוב מיד את העיר...“

שאלת זו הייתה בעצם ויכוח הלכתי בין שתי שיטות בהלכות-מקוואות. אך אין זה הצדיק כי זה הולך לפני השיטה המחרימה יפסול את כשרות המקוואות של השיטה השנייה ולקבוע שאשה שטבלה במקוה זו אין טבילה כשרה ונשarra ח"ז בטומאתה.

יש להניח כי שני גאנונים אלה, הרב יהודת גריינולד, רבה של סאטמר והרב מ. ש. גלאנגו,

הייא בוקעת לה מסילה כמעט בכל ארצות תבל בלבות בני אומתנו, עד אשר גם רבים מהמורים בחיקם בחזקת היד כל חדשות אשר נתנו בלי משים, גם אלה מצאו את התנועה זאת די נוכנה להגותה בת. ואך מבקשים להסיר ממנה או להוסף עליה פרטים אחדים לבתוי היהת בה שמייך צור מכשול להדייהם מחותמת השם לפי דעתם.

ימי אסיפה „המורחים" בפרנסבורג קרובים ובאים, גם אנו כי יש את אפשרות לקחת חלק בת, אשר על כן מצאת את לבבי להריץ את אגרתמי מאיי לפני כבודכם, ולשחר פניכם להעמידני בקרון-אוריה ע"ד מפלגות הדעות גם בארה"ן — חבלי הציונים המקנאים, אשר בכל לב ונפש יביאו את כל איש ישראל תחת דגל הציונות, איך ובמה יגיעו את לב האורתודוקס הנאמן או מה יענה להשקיית את נפש החסיד, אשר יגورو לנפשם כי תנועת הציונות תשחיתת כרם ה' צבאות כאשר כבר ידענו ושמענו את דבריהם אשר אמ衲 שוניות המת בפרטיהם אבל כולם עללים בקנה אחד.

נא יואילו בטובכם לחווות לי דעתכם זהה וברצונות ה' אקוט גם אנכי להשתתף באסיפה הזאת, אשר לדעתם תכליל בה צמיחת טוב לבני אמונהנו. ואולי אוכל לפעול גם על לבות מורי וחברי אלופים ואנשי שם לבוא עמי יחד לדרוש לציוון.

הזמן קצר מאד אשר על כן אחכה יומיום לתשובתך.

МОקוריכם ומכתבכם

ה"ק משה שמואל גלאנגו

רב דק"ק קל"ב הוגיל

בweisheit-היסוד של „המורחים" נבחר להנ"ה הלה העולמית הראשונה של התנועה. אחראי מלוחמת-העולם הראשונה השתתף בכנס-היסוד של התנועה הציונית בטרנסילבניה שהתקיימה בקהל אוניברג ונשא שם את הנאום המרכז. כתום הכנס הילך בראש התהילה שערכה ברוחב הראי שי של העיר כשבראשה דגל „תכלת-לבן“. בין היהודים עשתה השתתפותו רושם רב. לעומת זאת, הקראו בינו לבין העולם הרבני והחסידי

כל חילוקי הדברים ושיבושים-הבנייה שהיו בינוו
בגל התיחסותו לציונות, יתנדפו ויתבטלו ותכל
יחזר למלוא קידוש-השם וכבוד התורה בכל
שלימוחם".

גוסח המכתב הרגיז את הרב גלאנץ ובפרט
בוכורו את הרדייפות והתרומות נגדו, لكن ענה
על המכתב בחריפות לשונו כפולמן שנו.

זה לשון המכתב:
„קבלתי את מכתבך, אך קודם-כל עלי להעיר
ולחכמי, כי בענייני כל-ישראל, אני בא בדברים
רק עם תלמיד-חכם, אלא מכיוון שאתה ע"ד
איוז שמוות-ושא וסיפור מעשיה שכאלו אחרי
בואי לאלה"ך נשתגתה דעתך ביחס לתנועה
הציונית וערוכה האלוקי במעשי ה' של אתחלה-
דגאולה, בבניין ארחה"ק וקוממיות עם ישראל
בארצו ואשר לך אני עומד לעזוב את ארצנו
הקדושה ולצאת לחו"ל על אדמות-נכרי חיליה,
לפיכך הגני מחייב להודיע, כי כל זה שקר
וכוב! לא זו שלא נתרופה אצלך דעתך הברורה
הזאת ממוקור אמיתיות של תורה ואמונה
בבינת מעשי ה' שבממשק אתחלה-דגאולה
זאת, אשר ע"י התנועה הציונית בישוב ארצנו
הקדושה וקיובן בניה לתוכה, אלא דעתך נתזקה
ונתבררה יותר וייתר ברוממות קדושת וטהרת
אוירא דארץ-ישראל, מעת אשר זיכני לשם"
יתברך עלות לאלה"ך ולהתיישב בירושלים
עה"ק טובב"א.

אמנם גם בארץ-תקודש ברכבי קיוב-גלויה
יש כמה מדרגות לאחבי"י כמו שיש בתפוצות
הגולה, יש יהודים יראים ושלמים בתורה ומצוות
ויש שאנים במדרגה זו או גם רוחקים ממנה.
אך גם אלה, כאן בודאי שהם במצב הרבה יותר
טוב משכמורת בחו"ל. אלה הנמצאים כאן וועסִ
קים בישובה ובבנייה, הלא במשך הזמן, בכח
קדושת אוירא דארץ-ישראל ומצוות יהו"ר
בתשובה שלימה.

אחרי עלותי הנה מצאתי לי חבר או רב, בראי-
יית אמירות זו שבஹופעת מעשי ה' שבפלאות
סדרי גואלנו, הלא הוא מxon הגאון הקדוש,
ראש הרבניים בארץ-ישראל, הרב אברהם יצחק
הכהן קוק. כל זמן שהוא לא יהו"ר מודיעו

רבה של קליוינבורג, שניהם מצאצאי ה„חתם-
סופר" פסקו לפני ה„חתם-סופר" ואילו הרב
מנאדור תלמיד הצדיק מצאנו הסתמכ על שות'
„דבורי-חיים".

פילוג בקהלת:

בתחילת שנות העשרים החל פילוג קשה בקה"ה
לתו. המטרה לחיצים היה שוב „הרבי הציוני".
חסידי סיגט-סאטמר בעיר הכריו על הקמת
קהילה נפרדת, דבר שגורם והצית אש-מהולמת
שנמשכה שנים רבות. לפי חוקי המדינה אסור
זהה לקיים בעיר אחת קהילות וחות, لكن
נאלו החסידים לקבל את השם: „קהל עדת
הספרדים". בכך עלה מספר הקהילות בעיר
לשישת: האורתודוקסית, הגיאולוגית והספר-
דית.

בשנת תרפ"ג, שבע-רו גו ומאבקים, אחרי שי-
כיתן 44 שנה כרביה של הקהילה, החליט להגישים
את חלום-חינוי, המתפרק מרובנותו, עללה לארץ-
ישראל והתיישב בירושלים. מיד עם בואו נחמנה
כمرצה ללימוד בבית-מדרש למורים של „המוש-
רחים" בירושלים, קבוע דירתו בביתו של הרב
גרא"י הכהן קוק זצ"ל ונקשרו בינוים קשי-
ידיות הדוקים.

אגרת מהגולה:

כמו חדשים אחרי עלייתו לארץ, בשעה
שהדרו על כתבי-פלסתיר הרבים נגדו עוד טרם
התיבש, קיבל מכתב מאחד מראשי יהדות
האורטודוקסית בקליינבורג, אשר זה היה תוכי-
נו:

„שמענו כי כ"ג אחרי שבא לאלה"ך וראה את
המצב הנורא של חי הדת במצוות המשיח
של שליטה ה�יניות ואת הקלקול וההפקות
ר"ל, מתחוך לך נוכח להכיר את הטבות בהתלה-
בומו לציונות, לכן החלטת לעזוב את ארץ-
ישראל ולחזור הביתה. כמובן שמחנו מאד על
הسمועה הטובה ומעתה הלא ישוב ויקום כ"ג
למעלת כבודו הראשון, כדי להדרת-גאונו
וזקתו וזכות אבותיו מxon ה„חתם-סופר" זצ"ל.

בשנה הששית ועשתה את התבואה לשלוש שנים". ואם ברכה זו אינה מצויה עכשו, הרי ברור הדבר, כי שביעית בזמנן זהה אינה מן התורה. גם הגאון הצדיק ר' יוסף ענגיל מרוז' מישלא בספרו „אוצרות-יוסף“, כותב מעין מה- שבה זו. מלבד זה, ממשך הרוב גלאזנר, יש דעת הרוזה בספר התורות, שער מ"ה שאין שביעית נוהגת עכשו כלל, אפילו מדרבנן. יש ע"א: „אין מעברין את השנה בשביעית“, כותב רשיי: לפ' שמאrics עליהם איסור עבודה הקרקע. והנה שנת תרפ"ד הבעל"ט היא שנה של שביעית והיא גם שנה מעוברת, והלא זה נגד ההלכה שאין מעברין את השנה בשביעית. אלא בדור, כי הלכה זו נשנית בזמן שביהם"ק היה קיים, שהוא מקדים את החודש על-פי הראייה ומצוות שביעית היהת או מדאוריתא, אולם בזמן שתתחלנו לקבוע זמנים ומועדים על-פי החשבון: כמו שכותב המאב"ט (הלכות קידוש החודש, הלכה ד') שוב לא יימת חובת שביעית ויכולים לעבר גם שנה של שביעית". חיבוריו של הרוב גלאזנר הופיעו בעודו בחיין, פרט „שות' דור-רביעי“ שהופיע בירושלים בשנת תשל"ז, 52 אחרי פטירתו, מתוך כתבי-יד שנתגלה בירושלים, בהזאת ננד המחבר, הרב אברהם קלין בן חנתנו הרוב שמואל מנחם קלין.

הספרים שחיבר:

„הלכה למשה“

ביאור רוחב של חמישה הלכות-שחיטה שנאמרו למשה מסיני. ובפרט ביאור וסידור שיטות ראי-שוגים והפסיקים בדייני בדיקת הסכין ופגימותיו ושאר דיןיהם המסתעפים מזה והלכות טריפיות והלכות גדולות וקביעות נשנו כאן. נדפס בשנות תרע"ב בקליאונוברג.

„חקור-דבר“:

עד גירות וניסויו-יתרונות שהתחנו בבני-שואים אורחים ואח"כ באים להתגיר ולהתח奸 על-פי דת תוה"ק. נדפס במונקאטש בשנות תרס"א.

הקדושה, גם אני בודאי שלא אחזור מדעת באmittot התורה והאמונה. (החתימה)

משמעותו של מהרי"ל מימון ו"ל בהם מתואר הרב גלאזנר ושיטתו בזורה אופיינית מאד:

„...מתוך גודלי ישראל מחוץ למידינת רוסיה שנכנסו לתוך הציונות והצטרפו לתוכהו מ'המו' רחיי“, הגני מרגיש חוכמה להזכיר במילוי את הרב רבי משה שמואל גלאזנר, מי שהיה רבת של קליאונוברג ואחד המיוחדים בתוך גודלי היהדות-התורניות בחונגריה הקנאית, שבלי' פחד והיסוס געשה לציוני והוא לאחד מעמודיו „המו' רחיי“. בתור אחד מגודלי התורה, סלל מסילות וכבש דרכים לעצמו, בכח ההגיון הבריא שhone מימי ילדותו, לא נשא פנים לאיש. בגלו' ובפרה-הסיה החל על דרכי הפלפול ועל זה שטמוותו חבריו מבצעי אומנותו.

אין בכוח עמי לתרא את שמותו העזומה כשנסעתי אותו לבקר את המושבות החדשנות ובתוכן את קבוצות „הפועל-המורחיי“.... הנה רב גאון, יישש מן הדורות שעברון, ארוז'ישר, גבאות, מתנגד חלמייש. אמונהו בצדינותו היהת קשה כזר וחד כשפוד במלחמה וויכוחים. כשרה את צירנו שעוסקים בעבודות חriseה, גטיעה וקצירה, אחיזתו התלהבות הסידית, דמ' עות של שמחה נשרו מעינוי ויחד עם העזירים, יד ביד, שכם אל שכם, יצא בריקוד מתוך המתגשות שלא ראיית כמותה, וקרא: אמןן כן, עוד לא אבדה תקוותנו.“

שמיטה בזמנן הזה:

משמעותו היה לציין את עמדתו בשאלות ה-שמיטה בזמנן הזה. זכרוני, כי בשלתי שנת תרפ"ג, ערב שנת השמיטה שחלתה בשנות תרפ"ד דברנו על השאלה, האם היא בזמנן זהה מדאוי ריאיתא או מדרבנן ואמר: תמה אני על כמה מגודלי ישראל ובתוכם רבנו הגאון הצדיק רבי אברהם יצחק הכהן קוק שהם מתחבטים בשאלת זו. הלא אלמוני היהת שביעית בזמנן זהה מן התורה, הרי הייתה מתקימת גם הבטחת התוה"ק (ויקרא כ"ה, כ"א) „וציויתי את ברכתי לכם

רבים לזרפני חنم, ואני על כל גל וגלו נגעתי רashi והיה תמיד מני השומעים חرفתם ואיבט משיבים, אבל בשיטת למודי עמדתי תמיד כעمر ברווח ולא הנחתה בשבייל ילחמת של אלת, ואדרבא, בו מצאת היירוח, נוחם ונופש על כל התלאות ותליית לא יגעתו לרייך, כאשר יראה כל המיעין בצדך בחבורי זה אשר אני נוטן לפניו החכמים השלמים ובוננים המבקשים האמת ול-אהבת האמת. צריך אני להזוויק טוביה לפני המחרפים, כי עיי התנגדות טרחות ויגעת לחזק הענינים בריאות מוצקות".

"שו"ת דור רביעי":

"שאלות ותשובות אשר השאיר אחריו ברכמה כ"ק אא"ז הרב הגאון-האדיר והמפורסם, הארי שבחברה בנס"ק מגוז תרשישים, כקש"ת מוי"ה משה שמואל גלאונר זצ"ל, בן הרוגה"ץ מוי"ה אברהם גלאונר זצ"ע, ונכד הראשון מדור-רביעי למרון החת"ס זי"ע, שהיה אבdk"ק קלויונבורג. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז – 1977, פורמט גדול, 172 עמוד.

כתב-היד שנחשב לאבוד הtgtלה במקה אצל "סוחר כתבי-יד". השאלות הן מהשנים תר"מ עד שנות תרנ"א, בערך לפני מאה שנה. השו"ת הן אוצר-בלום של מציאות יהודית בהווי של טרנסילבניה, שבבריתה קלויונבורג שימוש מהרי בר ורב ואב"ד ובעל-סמכות של פסיקה הכלכתית לגדולי הרבעים שקיבלו את הכרעותיו הכלכליות.

מענין היה להציג, כי בזמן שכטב את השובתו הלו היה בגיל 30–25 בלבד, ועל אף גילו הצעיר פנו אליו רבנים קשישים ובקשו את הכרעותיו. המחבר היה נינו הראשון של בעל „חתם-ספר" וכבר במלדו בישיבה הtgtלה כוכב-עליה בשם הרבעות בחונגריה. כבר בגיל 16 היה מנהל חילוף מכתבים עם גdots הרבעים בחונגריה בענינים הכלכליים מסוימים של „טיב-גייטן-וקידושין" ונתפרנס לאחר-מכן בקיומו הגדולה ובכושר ניתוח בכל מקצועות התורה. כל שאלה הلاقתית ברור בעומק ונלחמת על אמינו בקונטרסים שהוציא להוכחת צדקתו.

הרמש"ג היה חריף הביטוי ופולמן שנון.

"שביבי-אש": דרישות על התורה והמועדים וחידושים-הכלכות. נדפס בעיר דעש בשנת תרס"ג.

"אור-בהיר": המפיץ אור בהיר על ענייני זחילה ומעמיד בדבר המקובל טומאה ויתר דיני מקוואות המש-תעפים מזה. נדפס במרמורוש-סיגט, בשנת תר-ס"ה.

"הציונות באור האמונה": קוונטרס באידיש-גרמנית על הציונות וחו"ר-נות-הלוואי שלה לאור התורה והאמונה. קוונטרס שימש כספר-יסود לשנת הציונות הדתית.

"דור רביעי": גולת הכותרת של עבדתו הספרותית-תורנית הייתה הופעת ספרו הגדל על מסכת חולין שעשה רושם בעולם הרבני. הקדמה בספר נחשבת לאחד החוקרים החשובים ביותר לתולדות ההלכה והפלפול. בספר זה התבבלט כאחד מגדי לי גאנז ישראלי בדורו.

דף השער של הספר: „ביאור רחב על מסכת חולין מרישא ועד גמירה. אור חדש על פסקי הרמב"ם ז"ל שאיננו מתאים עם דעת יתר הראשונים, טumo ונימוקו עפ"י דרכו שדריך בהבנת המשנה והגמרה. אשר ביררתי וביארתי בעזה"ת עיי' יגעה רבה לילה ויום, כמעט כל ימי חלדי. אני הקטן משה שמואל בן לאאמ"ז הגאון מוה"ה אברהם גלאונר זצ"ל וננד של הגאון רשבכה"ג בעל החת"ס זצ"ל. יושב על כסא הרבנות מה ק"ק קלויונבורג תע"א. נדפס בשנת תרפ"א. לפ"ק. מהקדמתו הארוכה ל„דור-רביעי" הנני מביא כאן קטע השופך אור על מצבירותו והרגשותו לאור מאבקיו התורניים.

„...ואני הגבר ניסיתי בכל אלה, כי רב בוז שבעתי בימי חייו. ותליית לא מצאו بي כל און, כי כמו לזרפני, אבל רק מפני שדרך למודי לא טעם לחיכם וקשה עליהם לשם הגיוני המבקר-דעת בלוי משוא-פניהם. על כן חבורו על-

דעתך ולא שקטה רוחך במה שכתבתי ולא נסגת אחרך גם אחורי דברי כבושין שכתבתי לך על קשיות-עדיף, כי כך דרכי החקמים שאין מהני פס בתורה ומקבלים האמת ממי שאמרו, ודוחין השקיר ממי שאמרו...”

והנה פתיחה חריפה באחת התשובות:
„תמה אני עלייך שכותב דברים בלי עיוון כלל, רק לפי משקלו הראשון. וכי דימה בנפשו שסוגיא ארכאה אשר גלויה לכל בא שער התערובות היה נעלם מעני „פריד-מגדים“ ושאר הגאנונים שבאו אחורי ומקום הניחחו לי להתגדר בו?“
אתמתה!

נוסף על מעלוותיו הרבות יש לחדיגש במילוד את מזגו הטוב, לב טוב ורגיש, רחום וחונן, חומל דלים, מקרב את הבריות, מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, בחמיות ובחירות לבבי.

בפרק מלחתת העולם הראשונה בשנת תר-ע”ד—1914 הגיעו לקליינונבוורג כפליטי-מלחמות רביים שונים: הרבה קאנר מטשחיב חתנו של הצדיק משניאווע, הרוב ליכטנשטיין מוקולומייא, הרוב שיף מלוייננסק, הרוב אשכנזי מלעבערג, הרוב מיכאלוביץ מבורדי והרב פרידלנדז מבורגנו-פרונד. הרמש”ג דאג לסייעם הראשון ופונס-הם, עד שכל אחד מהם רכש לעצמו חוג ואוהדים, הסידים ותומכים. בהמשך הזמן התפרנסו כולם בכבוד ונשאו תושבי העיר עד סוף ימיהם. היו מקרים בערים אחרות שהתחשבו במקום רבים פליטי-מלחמות שהביאו לחיכוכים וסקסויים בין בניין לבין רב העיר, סטוד “השוגט-גובל” כביכול, אך לא כן אצל הרמש”ג, עינו לא הייתה

צראה בכך ואף תמרק בהם בכל לבו החם. האדמוניים הללו כאילו גמלו לו עbor יחמו הטוב כלפיהם. בזמן הפלוג בקהלת פרסמו „גilio-דעת“ משותף נגד הקמת קהילת-נפרדת של חסידים.

אבל, רצוני לציין: בהיותי נער לפני גיל „בר-מצואה“ בקרתי בביתו ביחד עם אבי זיל' במשיבת-חג ב„שמחת-תורה“. והנה הרב, נין ה, חתמן-סופר יושב בראש-השולחן עם „שטרויימל“ על ראשו. לשלאתי הסביר לי אבי זיל', כי נראה לו שב להשפעת הצדיק הרב משה פאנגעט מdead הוא הוובש „שטרויימל“ בשבת וחג, אך רק בביטחון

בדרכו ההלכתית וה齊יבורית לחם למען האמת ללא כל פשרות. הביע דעתו כאשר עם לבבו בלי רתיעה. בכמה דברי-מבוא ופתיחה לתשובה בותחי בספר זה יש בייטוי עז לך.

והנה כמה דוגמאות וצימוקים לכך:

„...שנגי המכתחבים וגם השליishi הגעניני ומחתמת שמתוך מכטב קדשו האהרון ניכר לי שהדר“ג נ”י לא שם עינוי הבודלות על מכתחבי כראוי ומתווך כך לא יריד לסוף דעתך. על-כן מוכחה אני לתגניף ידי שנייה בארכיות קצת, כפי מיכסת הפנאי. ואם עדיין לא שקטה רוחו ולא נחה דעתו הרמה בזאת, או ימחול הר“ג נ”י להציג הדבר לפניו איזה גוזל שירצתה. וכחכרעתו כן נעשה, ובפרט שישלח מכתחבי זה ליזון. אמנם אני לא אוכל לעשות כרצונו מפנוי טרדות הישיבה אשר יקרה לי מכל“.

והנה פתיחה אחרת:
„...אמנם אתה אשר אני מצא את עצמי מחוויב לומר לו כי לפי דעתך, לא יפה עשה מעלהנו נ”י מה שמשמש כל כך באחרונים ואחרוני אחריך נים להקשות מאחד על חבריו וליחסם ע”י פלפל וסבירות האחראונים. עליינו רק לבירר מה שנראה לנו מוסכם משכלנו, כל אחד ואחד לפי מה שננו ה’ בדברי גمرا, רשי ותוספות ואחר הראשונים, בהם נהגה יומם ולילה, לדקדק בדבריהם הקדושים עד שידינו מגעת, כי עליהם צריכים להתחשנן נפשנו להסיר מעלהם כל תלונה. אם נרצה להשגיח שלא יסתורו דברינו מאחד של האחראונים, הרי לא נוכל לומר שום דבריה. לא איכפת לי אם דברי יתנגדו לדברי איזה אחרון אם אני רואה שסבירתי ישירה ומושב רשות בגמרה וראשונים לדינא להלכה ולמעשה.“
והנה פתיחה נוספת ומענית:

„...את יקרתו הגעני בעתו ובזמןנו. הנה ראיתי שמעלתו נ”י מתקעקש להעמיד טעתו על כל פנים, ואני שאון כו עמי, כי לא אתכחש לאמת כדי להחזיק בשקר. ואנזה בזה עוד פעם לבירר דברי.“

פתיחה לתשובה בסוף הספר „דור-רביעי“ על מס’ חולין:
„...שמחתי במכתבך בראותי כי עדיין לא נחה

אחיו הרב יעקב מאיר וואלד היה דין ורabin בקלויזנבורג.

הרבי עקיבא גלאזנר, יורשו ברבגונט, היה חתנו של הגאון הרבי יהודה צבי בלחת רבה של קהילת הנשוביץ בז'יבולובקה, בנו של הרבי עמרם בלחתם, גאון בעל שם עולמי, מחבר ספר *"בית-שרים"*.

לר' עקיבא ג. היו ארבעה צאצאים: אשתו, הנשואה לבנו של הרבי מציריך, מרד נייאל לוינשטיין, תעשיין בשווייצריה, שלומית בולג ג'יכ בשווייצריה.

הרבי יהודה צבי גלאזנר (מושך במקום אחר בסקירה) והבת נעמי שהיתה נשואת לר' דב מוצצן מגروس-וורדיין, שנספחה עם משפחתה באושוויז.

הינדל, אשת הרבי משה לוי בן הרבי חיים היהודי לוי, רבה של התקהלה החדרית בטמשוואר: אחורי נשואיו היה מגיד בית-הכנסת *"בית אברהם"* ומ"צ בעיר ומרת ליתודות בתכי ספר העירוניים והתקיכוניים מלכתחילה. עד שנבחר כסגן-מנהלה הלשכה המרכזית לקהילות האורתודוקסיות במדינתה אחרי שהמרכז הועתק לעיר קלוייזנבורג.

חתנו הרבי משה הירש ז"ל ממאושוויז-ווארדיין קיבל את תפקידו החותנו אחורי שהוא נבחר כסוג מנחלה המרכזי הקהילתי. הרבי הירש עלתה ארץ-הארץ אחורי השואה ושימש כמנהל בייס *"תחכמוני"* ותיכון-דתי בכתלים.

להרבי משה לוי היו שני בניהם גדויל-תרורה הרב עזריאל לוי, שנצע מקלוייזנבורג ללימוד תורה בישיבת מיר המפורסמת בליטא הרחוקה ונsha לאשה בת משפטת טופר-שטייבר מבוקוב-בינה, מצאנאי, *"חתם-טופר"*.

בנו השני הרבי חיים יהודה נשא לאשה את בתו של אלמן, ראש קהילת גרויסוורדין, ג'יב משפטת *"חתם-טופר"*. אחורי נשואיו הקים ישיבה של כ-25 בחורים בגרוס-וורדיין.

כל משפטת הרבי לוי הושמדה באושוויז. אשתו, אשת הרבי שמואל מנחם קלין ז"ל, רב בקהילת שבש-קללם ואח"כ ב*"גאל-סיצ'"* —צ'צוביין בסלבוקה, במקום שהקם ישיבה מפורסמת. הרבי ש. מ. היה בנו של הרבי שלמה

בלבד. את השטרוימל נתן לו במתנה, ידיו רבה של קהילת דעש.

ירצאי חלצין:

אידל: בתו הביבירה הייתה אשתו של הרבי חיים צבי ריך, רבה של קהילת אוסלני בהונגריה, שהייתה בנו של הגאון הרבי יעקב קופל ריך, הרב הראשי של בודפשט, חבר הסינט, ה*"בית-העליז"* של הממלכה ההונגרית.

ר' שמעון גלאזנר: היה סוחר ובעל-תעשייה בעיר, עלה ארצה כשתיים לאחרי אביו והתיישב בירושלים ואח"כ בתל-אביב. בנו ד"ר אברהם גלאזנר, פרופסור לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים היה חתנו של האדמ"ר מדורוהוביץ וגיסו של המשורר ש. שלום. בתו ברכת היה אשתו של ר' משה יוסט ז"ל מיסיד ונשאה תנועת *"תורה ועבודה"* בטרנסילבניה ובቤתו ארצה חבר הוועדי-הපועל של *"הפועל-המורח"* בישראל.

בנו של פרופ' א. גלונר, הנושא את שמו של הרמש"ג מ. שמואל, משמש פרופסור למטמטיקה ופייזיקה באוניברסיטת תל-אביב.

לר' שמעון ג. היה עוד שלוש בנות: אשתו, היה נשוא לניציב אריה שור ז"ל מראשי מש"טרת-ישראל. בתו ריאול נשואת למיר יוסף חיון. בשלישית, נעמי, הייתה אישיות אגדית ביחיד עם בעלה בתנועת המחרתת העברית לפני הקמת המדינה. בעלה יעקב אורנשטיין ז"ל, איש ירושלים. דור שניishi בארץ, סופר ועתונאי, היה מייסדי *"ברית הבירונים"* ביחד עם הסופרABA אחמאיר ז"ל. הוגו אורנשטיין הצטרכו לאגנו המהטורתי: *"לוחמי חירות ישראל"* לח"י, הוא היה מעוזריו של מפקד לח"י יאיר שטרן ז"ל. אחרי רצח יאיר נאסרו שניהם ע"י השלטון המני-דטורי. היא ישבה בבית-הסוהר לבשים בבית-לחם במשך שלוש שנים והוא הוגלה עם אנשי אצ"ל ולח"י לאריתריה. ישב שם עד קום המדינה. עם שוכנו הצעיר כחבר מערכת העיתון *"דבר"*, עד לפטירתו.

דינה, אשת ר' מנחם וואלד, סוחר ותעשיין. בנו של הרבי יוסף וואלד רב בקראייל-העל מעץ.

„המורוחי“. אחרי השואה, עלה ארצה ועבד כפקד בשירות המדינה.

עו"ר ד"ר יצחק גלאונר: היה חתנו של הרב שמעון אהרןפלד, רבה של קהילת מיהאלוביין. ד"ר גלאונר היה נשיא „המורוחי“ בקלויזנבורג עלה ארץacha אחרי השואה. עם קום המדינה היה היועץ-המשפטי של משרד הדתות. חתנו הוא הпроופסור נתנאלא צצברוג מאוניברסיטת „בר-אלילן“, שכabb מאמר-מחקר מפרי ויסודי על הסבא של אשתו יהודית: „לשיטתו התורנית והלאומית של הרב מ. ש. גלאונר“ ב„ספר זכרון ליהדות קלוז'יקולז'יאר“ בעריכת הרב ד"ר משה קרמליל-זווינגר, שהוא כיו"ם פרופסור למדעי הרוח בישיבת-אוניברסיטה בארא"ב. הספר הור-פייע בניו-יורק בשנת תש"ל — 1970.

בנו משה ש. גלאונר משמש בתפקיד „המונה על מהו חיפה“ של משרד הפנים.

פטירת הרמש"ג:

הרב משה שמואל גלאונר זצ"ל נפטר מיתת-צדיים, — מיתת-יגשקה בחג שמיני-עדרת בשנת תרפ"ה. המברך מירושלים על פטירתו הפתאומית הגיע ביתו בנו הרב ביר"ט עני של גליהוט ב„שמחת תורה“. הייתה עם אבי זיל בבית-הרב במסיבת-חג. המשרתת הנוצרייה פטה-חה את המברך לפיה בקשת הרבקנית. אחרי תפילה מעיריב הוטל על הדיין ר' אליעזר פריד ז"ל שידייע לרבות את הבשורה הלא-טובה. הדיין גנש אליו וזכה לו את הגمرا במסכת פסחים, עמדו ד': רב, בן אחיו של ר' חייא כשהגיע מבבל לארץ-ישראל שאל אותו דודו ר' חייא: איך חי ענה לו רב, אמא היה. הרב הבין את הרמז. הוציאו את כל המשפחה ובשותת האבל התפטרה בעיר.

הרמש"ג נטמן ב„הר-הוזחים“. לא רחוק מקברו הוטמן אחרי שנים הראייה קוק זצ"ל.

אחרי מלחמת השחרור וככוש ירושלים במל-חתמת ששת הימים נתגלה קברו ההרוס והמצובות השבורות שלו ושל הרבקנית. הקבר שוקם, ה-מצובות תוקנו וביום השנה עלו יוצאי העיר קלוזנבורג להתפלל על קבר רבם בגודל.

ולמן קליין מעיר סילאדי-צ'עת. שמואל מנהם למד בישיבת פרעטבורג בתקופת ועדת-היסוד של „המורוחי“ העולמי, שהתקיימה בעיר בשנת מרס"ד — 1904. היה חבר בוועדה המכינה ו-„סדרן“. לאחר מכן ייסד גם „אגודת סתר ציונית“ ביחד עם הרב הופמן שהיה אח"כ רבה של פרנק-פורט. העניין הגיע לאוני של ראה היישוב ה„שבט-סופר“ שהחליט לסלק את כל החברות מהיישוב. באותו זמן הוזמן לעיר הרב מ. ש. גלאונר, קים דעה שהוא בא בעצמו לתהות על קגנו של בן הרב מסילאדי-צ'עת שדרבו בו נכדות עבור בתו. הרב גלאונר המליך בפני ראה-הישיבה שהיה בזידוזו, שימתיק את הדיין ואילו את „המורח“ ר' שמואל מנהם לקח לחתו לבתו.

לכותב המחקר זה ידועים 3 בנים של הרב שמואל מנהם קליין זל.

א) הרב אברהם קליין שהיה רב בכמה קהילות בסלובקיה, כו"ם זו מחק את זמו, חי שנה בארא"ב וחצי שנה בירושלים. הוא זכה להוציא לאור וויכה את הרבנים בהוצאת הספר ש"וות „דור ובע"י“ ואת הספר „רטיסי טל“ של אביו זל.

ב) הרב יעקב איל קליין שהיה רב במקסיקו סיטי וכויום במיאמי ביץ' בפלורידה.

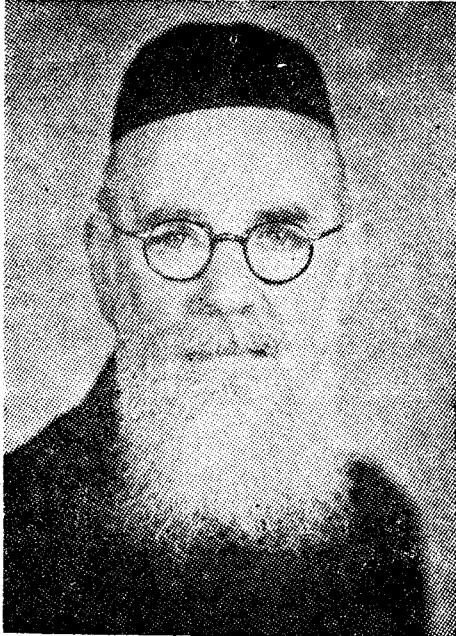
ג) ר' יהודה זעירא-קלין — מושב העיר חוי-לון.

גימל, — אשת הרב עקיבא הכהן קליין, רב קתולית בקייש-צ'אבא בהונגריה ואח"כ באיזונז שטאדט. חתנם הוא הרב מרדכי-ייפה שלזינגר ר' אבא"ד בבית-דין הרבני האיזורי בתל-אביב.

ר' בנימין גלאונר: היהו של הרב משה ריין רבתה של קהילת אונוביין, ר' בנימין היה למדן גדול, סופר וחוקר תורני, מבחריר אנשי התורה והתרבות העברית. הוציא כתבי-עת תורניים וספרותיים. הירחוון „באלהיל-שם“ — ירחון לתori רה וספרות עברית הופיע עד לתקופת חיסול יהדות הונגריה וטרנסלבניה. בנו ר' אברהם נמצא בארץ ועובד בעתו „מעריב“. נסח

שינרל, — אשת ר' אברהם פינקלשטיין, סוחר מכובד וחבר הנהלת הקהלה, מפעילי תנועת

הרב עקיבא גלאזנר:

לציונות, גם מtower כניעה ופזילה לעבר היהדות החרדית הקנאית. כוים, ממרחיק-היסטורי של עשרות שנים, כתלמידו הנאמן ואיש-סודו, הגני מדגיש, כי לא פעם הביע בשיחות פרטיות את אמונו ציונות-יהודית בروح אביו הדגול, אך ברור כי מtower נסינו המר של אביו, לא היה בו העוז ואומץ לשאת גם את המאבק הזה, תור הצלירות של רבני המדינה, במקורה אחד הוא רכש אצלי את השקלה-ציונית. לפי זכרוני היה זה בשנת 1930.

מספר שנים לאחר מכן, אחרי עלייתו ארץ, מצא לנכון להשתתף ב„כנסיה-הגדולה“ של „אגודת-ישראל“ ובנאמנו אמר, כי לו אביו היה חי ביום, היה ג'כ' ישב כאן... كانوا אגודה-ישראל כמה לא בחוי אביו!

אחרי מספר שנים שקטו הרוחות בשתי הקהילות ורוב היהודי העיר לא ראו עוד טעם בקיים שתי קהילות נפרדות. הרב ע. גלאזנר דרש להו-шиб בית-דין מوحد שכיריע על איחודן מחדש של שתי הקהילות והחרות השלום על כנו. „בית-הדין“ אמן התכנס, שמע את הטענות והוציא

אחרי התפטרות אביו הרמש"ג ועליתו ארצת, נבחר במקומו והוא או בן 37. אחרי נישואיו היה רב בקהילה צ'יק-סערעדא ואח"כ מילא את מקומ חותנו, הרב יהודה צבי בלוזם, רבה של הנושא-ביז'כוסלובקה במשך שלוש שנים.

נשא את רבעתו בקלויזנבורג ברמה במשך 21 שנה, עד ליחסותה הטרגי של יהדות טרגנסיל-בניה בשנת תש"ד — 1944, כשהוחבלו מגטו קלואיזנבורג לממחנה ההשמדה אושוויץ כ-20.000 יהודים. הרב גלאזנר הגיע יחד עם הרבניים לממחנה „ברגן-בלזן“.

היה ידוע לנוון בתורה, חריף ובקין, דרשן מצוין, נואם באסיד-עליוון, בעל הופעה אצילה. יסד בעיר את ישיבת „חתם-סופר“. כתלמידו לישיבה אפשר היה להתקבל רק אחרי פניה מוקדמת בכתב, מבחן בידיעות ובדיקה יסודית של המועמדים.

את רבעתו קיבל בתקופה קשה ביותר לקהלה, תקופה של ריב-אחים ומחלוקת שנמשכה שנים. עוד בתקופה אביו התפלגה הקהלה. חסידי סיגט-סאטמר הקימו לעצם קהלה נפרדת מtower סיבות ונמנקים שונים ואמთאות. א) שהקהילה היא ציונית. ב) הרב מ. שגלאזנר הוא ציוני-פעיל. ג) הקהלה היקמה בעיר גימנסיה עברית „תרבות“, ועוד נימוקים נוספים.

הרב עקיבא גלאזנר היה נאלץ להמשיך את המאבק הזה שעלה מילוניים רבים לשני הצדדים הגיבו הדברים ליידי כרך שם פרוץ הפילוג הלשינו החסידים בפני שלטונו-הגבאי ש-רב משה שמואל גלאזנר הוא „איידנטנץ“ הונגרי. מפקד העיר הגנרטל פיטאללה הוציא פקודת לאסור אותו ביום שבת. חיללים רומנים הובילו אותו בשבת למאסר דרך רחובות העיר. למחתרת, אחרי השודדיות רבות של ראש הקהלה ומטען שלמוניים, שוחרר הרב ממארס. המקרה המעציב היה העמיק את הקרע בין פלגי הקהלה.

יחסו של הרב עקיבא גלאזנר לציונות היה מסווג ומאפק. למען האמת ההיסטורית יש לציין, כי בין ראשי הקהלה היו הרבה מתנגדים

„ראשי-הקהל“ של קלויונברג ועוד מספר רבנים משארית-הפליטה בטרנסילבניה, ובנו ייחדו הרב יהודה צבי גלאזנר מלוס-אנגלס.

הרב עקיבא גלאזנר חיבר כמה ספרים:

דור דורות:

„כולל ביאור רחב על הרבה הلكות גדולות וסוגיות הש“ס. חבירתו בעורת החונן לאדם דעת ובודאות אבותי הקדושים נ“ע. אני זעירא דמן חבירא, עקיבא גלאזנר אבדק“ס קלואונברג, בן לאאמויר הганון העזום, נר ישראל והדרו כקשית מrown משה שמואל צצ“, בעמ“ס „דור-רבייע“ על מסכת חולין, נ“ג מrown רבנן של ישראל בעל ה„חתם-טופר“ צצוק“. נדפס ב- קלואונברג בשנת תרצ“ד, 223 עמוד. בראש הספר נדפסו הסכומות של גדולי הדור: הגאון ר' שמואל ענגל מרודומישל, הרבה חיים יצחק ר' רוחם אלטשטיין, הרבה אברהם דובער כהנא-שפירא מקובנה, הרבה שאל בראך מקאשוי, הרבה יהודה לייב צירלזון מקישינב, הרב עקיבא סופר מפרנסבורג.

עקבי הצאן:

מכל ברורי אגדה והלכה בקשר עם עיקרי יסודי השבת והמועדים. נוסף לזו, כולל ביאור סוגיות הלקות גדולות וכן מאמריים שונים העוסקים בעניות ושאלות הזמן העומדות על הפרק. חבירתו בחמלת ה' עלי ובעורת החונן לאדם דעת. זעירא דמן חבירא, אחד משרדי הפליטה עקיבא גלאזנר בעמ“ס „דור-דורות“ על סוגיות הש“ס. בסוף הספר „קונטראס בפיליפר לא דאוריתא“ בסוגית „זה וזה גורם“ מאת הגה“ץ מוהר יודה צבי בלוזמן, חותם המחבר. נדפס בלונדון בשנת תשי“ח, קנו“א עמודים. הספר כולו הוכן לדפוס עי' המחבר, שכתב גם הקדמה ארוכה. יש להניחס ולהבין מתוך השורות שהשעה הייתה דחויה לו, לבו אמר לו שקיים מתקרב. בראש כתבה חדוקה של הספר הכנן מצבתי זכרון לבני משפטו שהושמדו בשואה, בתו, חתנו, נכדו, אחיו, אחיותו, גיסיו וצאצאיהם. בפרק מיוחד מביע תודה, כגון דברי-פרידה

ההלה בلتוי-מבנה, רוח-הפלגנות גברה, שי הנזיפה את ריב-אחים והמחלקה עד הסוף המר. נוסחה ההחלטה של בית-הדין היה: „היוות וכבר געשה המעשה והקלה הנפרדת נסודה בהיתר, لكن אין להזכיר אותן למיזוג מחדש, בניגוד לרצונם המלא של המיעוט שהחפלו“.

הרב עקיבא גלאזנר ביקר בארץ שלוש פעמים: בפעם הראשונה בא להשתתף בהקמת מצבח על קבר אביו ב„הר-הוויטים“. בפעם השנייה בשנת תרצ“ד — 1934 כתיר ועליה ל„קבר-אבות“. ב ביקורו זה ביקש אותו להתלוות אליו בכמה מבקוריו. בשלישית הוא בא כນיצול-השואת אחרי מלחמת העולם השנייה.

עבר את נתיב הסבל והיסורים. הגיע למחנה „ברגן-בלזן“ ברכבת ההצלחה של ד“ר ישראל קסטנר ז“ל. בני-עירו שהיו במחנה סייפו, כי ביום הראשון בתגיעם ל„ברגן-בלזן“ העמידו להם דוד-ימריך. היהודים שאבו ממנה להכיר את תוכנו וקבעו שיש בו פירוש-בשר, או מין חומר הדומה לבשר וסרבו לאכול ממנו. הרבה גלאזנר העירך את האחריות הגדולה והסכנה של תחי-תזונה לתקופה בلتוי-מוגבלת, ראה בכך, פיקוח-נפש“ ממדרגה ראשונה. ניגש לדוד-ימריך, ברך בקול רם ובדמותו את ברכת: „שהכל נהיה בדברו“ ואכל את המrek. צווה בגורת דעת-תורה לא להתנו מהתוכל המוגש להם, כי הדבר עלול חזו להוביל לאפיקת-כוחות.

סייפו גם שהרב גלאזנר עשה נסיבות לתה-קרב ולשוחח עם אח-צלצלה, הרב יואל טיטיל-בויים מסאטמר, אשר גם הוא הגיע ל„ברגן-בלזן“ ב„רכבת-הציונית“ של ד“ר קסטנר, אך הרב טיטלבונים לא נעה לנסיונותיו. השואת והסבל המשותף לא השביכו ולא הביאו למחשבה שנייה. להרהוריו חרותה...

אחריו השחרור עלה לישראל, אך לא נקלט בארץ. חזר לשווייצריה לבית חתנו, מר דניאל לוינשטיין בציריך. נפטר בyncר. ארונו הובא בהתאם לצוואתו לישראל וננטמן בבית-הקבורות „סנהדריה“ בירושלים. קברו נכרה עי' קבריהם של הרב מאיר בר-איילן והרב זאב גולד. הספיקו אותו, בזאתו, הרב מרדכי יפה-שלינגרא, דאכ"ד בתל-אביב, ר' ישראל וויס לשעبرا

ודעת, שני כתובים הבאים כאחד בד"ת. בכל יום ויום אנו מחייב דבריך, חיבת-החינוך שונע-שה על תורה ה' קדשו, אבל האמת אהוב מכל אצלך ואצלך. לנו אחותה דע' גם אונכי, כפי שעלה על רוחי, מהחונן לאדם דעת ושיחות, ולעתלא מז כל ברכתא, יברך בהג'ת תלתא, בגין חי' ומונגה, לישב במקומך במונגה נכונה, עד נעלם ציון ברינה. נפשך ונפש חמיך הנאמנו באהבה רבה, אהבת אבותם לבנים.

הערכתה דומה גילו כלפי גם שאר גאנז הונגריה בדורו. בין התשובות בספר „שווית קרן לדוד“ מאות הגאנן הרב אליעזר דוד גריינולד זצ"ל מסאטמר, אחיו של בעל „ערוגות-הכושים“ מחוסט נמצאת תשובה בענין גניית עקיבא ג"י, אבדק"ק טשיקסערעדא ע"א ולגנות ביתו, בת היראה, צפירת תפארה, כחמה ברת, הרבענית מרימות-הינדל לאוי"ט.

אם אכן נפשא מיידי-דפסחה וטרdot רבותתו עלי, בכל-זאת אמרתי, לאו אורח ארעה, לחיות עצרת-דברים, על שני כתובים הבאים כאחיה, בד"ת אשר שמחתי בהן כמצוות של רב. לכן געתי בהמון טרdot לחשיב לך בקייזר להראות, כי ערבים עלי דבריך, עד אפנה מכל עמליך, ואו אבוא בעזה"ת בארא"ש רחבות-ידים ואחרון חביב אשר הערת ע"ד קדוש-אבי מאורי-הגולה וצוק"ל. ומסיים את המכתב והנני חותם בברכת שמחת החג הבעל"ט. תשmeno ותתענגו על רוב שלום.

על יתר דבריך אשיב ג"כ. חמיך הנאמן, אהבך בלבי-ונגש-חפצה ודורש שלום וטובך כל הימים באהבת עולם וחיבה יתרה.

בתשובה שנייה כתוב לו חותנו שבועיים אהריי כו, אך היה זה מכתבו האחרון, כי בחג השבועות הוא נפטר באופן פתאומי.

„באסרו ה' הפסח, התחלה והשבה, לדבר אמרת רכב וצלה, כבוד חתני יקרוי וחייבי נפשי, הרה"ג המפורסם לשם ולחתפראת, מוויה עקיבא גלאונר ג"י אבדק"ק טשיקסערעדא ע"א ולגנות ביתו, בת הchapiba המושלמת, הרבענית מרימות הינדל חי' לאוי"ט.

שמעימינה מר' עקיבא תלת, חכמה, בינה למשפחתו, לאשתו הרבענית, לבנו-יחידו, בנותיו, חתניינו, כלתו ונכדי. התוכנן נראה לא מסור את הספר להדפסה, אך לא זכה, נפטר בגיל 27. בהתאם לצוואתו נטמן בישראל.

הרב יהודה צבי בלהום ז"ל חותנו של הרב עקיבא גלאונר העירק אותו מאד ובספרו „שווית שאրית-היהודת“ מובאות שתי תשובות אלו, אשר מתוכן אפשר לעמוד על חיבורו והערכתו המזוהה אליו.

התשובה הראשונה בראש-הספר נערכה אליו: „את הא-המצות, תחוג בדיזות, שובע שמחות, מעין הברכות, לחתני יקרי, אהובי קיד-נפשי, הרה"ג המהולל, אין גומרין לעלי את ההלל, חריף ובקי, בגמרה וסבירה, ידין-ידין, יורה-יורה, מוויה עקיבא ג"י, אבדק"ק טשיקסערעדא ע"א ולגנות ביתו, בת היראה, צפירת תפארה, כחמה ברת, הרבענית מרימות-הינדל לאוי"ט.

אם אכן נפשא מיידי-דפסחה וטרdot רבותתו עלי, בכל-זאת אמרתי, לאו אורח ארעה, לחיות עצרת-דברים, על שני כתובים הבאים כאחיה, בד"ת אשר שמחתי בהן כמצוות של רב. לכן געתי בהמון טרdot לחשיב לך בקייזר להראות, כי ערבים עלי דבריך, עד אפנה מכל עמליך, ואו אבוא בעזה"ת בארא"ש רחבות-ידים ואחרון חביב אשר הערת ע"ד קדוש-אבי מאורי-הגולה וצוק"ל. ומסיים את המכתב והנני חותם בברכת שמחת החג הבעל"ט. תשמו ותתענגו על רוב שלום.

הרב יהודה צבי גלאונר:

בנו של ר' עקיבא, עוד בחיי אביו, לפני שנות-השואה, נבחר ע"י קהילת קליוונבורג לתפקיד של ממלא- מקום הרב, בתוarrowו הרשמי, הרב הצעיר של הקהלה. אחרי פטירת אבי הוציא-

างשל וויס ה"ד, רבה של סילאדי-נדידי-פאלז' ור' בונצ'ון ווינשטיין החסיד-הציוני ואילו מעד החסידים: ר' אברהם מאיר הכהן גלאנץ מגروس וורדין. הדיוון נמשך חדשים רבים.

הרבי עקיבא גלאזנר החטיד בתמלצות מאביו ונסע לבני פולניה לגיס תמייה נגד הפלוגה. חור שם ובידו „דעת-תורה“ והמלצות מאות גודלי גאנז פולניה נגד הפלוגה: הרבי מאיר אריך מטרנוב, הרבי שטיינברג מירוסלב, הגאון ר' מאיר ענגיל מרודומישל, הרבניים ר' שלמה דוד כהנא והרב גוטשכטן מרבני ווארשא בירת פולניה. אך לשוא: בית-הדין ברוב-דעות העדיק את הפלוגה.

בזמן הפלוגה מנתה העדה המתפלגת 73–71 ראיימשפחה. לפि מיטב ידיעתי עלת מספרם בשאר החנינים ל-104 משפחה ע"י יישואין בינהם ובנותיהם. היו להם שוחטים, דיננים, „מקוה“, תלמוד-תורה" וכל אביזורי-הקהלת.

בראשית ימי הפלוגה בחרו לעצםם בתור רב את ר' יואל טיטלבוים. למען האמת ההיטטורית יש לקבוע, כי בו-זמנן היה הרבי טיטלבוים רבה הנבחר של עיירה קטנה „אלישוכה“ במחוזו בערי רעג, אך מושבו הקבוע היה לא באילושבת, לא בקלויינבורג אלא בסטמר מאז נישואין, כמו עשרות שנים עוד טרם שנבחר רב העיר, אחרי הסתקומו של ה„קרונ-לודז‘“.

מספר שנים לאחרי הפלוגה, בהסתמכו של הרבי יואל טיטלבוים, נבחר כרבה של הקהלה הנפה-רדת, הרב יקוטיאל יהודא (ולמן לייב) הלא-שטיאטם, שהיה חתנו של הרבי חיים צבי טיטלבוים זצ"ל ה„עציחים“ מסיגט, אחיו הבכור של ר' יואליש. הרב הילברשטאם היה אז אברך-צעיר, אך נחשב לגדול בתורה וכח עולה בשמי החסידות. סלל לעצמו דרך עצמאית בהנאה החסידית, הקיים במסגרות קהלווי ישיבה והנהיג שיטה קפניתה של התמדה בלמורים. הוא בעצם

הגיד את השעורים ובחן את תלמידיו. שימש בתפקידו וניהל את עדתו עד לשנותיו השוואה בונן שנלקח למחרות עבדות-כפייה. אשתו ביחיד עם 11 ילדיו הוושדו באושוויץ. כל אלה שעברו אותו את נתיב הסבל והיסורים של מהנות העבודה, ספרו נפלאות על התנהגותו

לאור את הספר „דור-דורים“ שהשair אביו. חיים הוא יושב בארץות-הברית וממנה על השרות בLOSE-אנגלס. תופס מקום נכבד בחיי הרבנות שם. פעיל בשטחי-פעולה שונים. ע"י הנשיא לשעבר ג'ימי קרטר כחבר הוועדה הממלכתית לחקיר והנצחת זכר השואה.

הkahila של החסידים:

הרב יקוטיאל יהודה הילברשטאם:

נינו של ה„דרבי-חאים“ מצאנו וחחנו של הרבי חיים צבי טיטלבוים, מחבר ספר „עציחים“ מסיגט. שימוש כרבה של הקהלה הנפרדת החסידית בקלאוזנבורג. בשנת 1922 חל פילוג חמוץ בקהלה האורתודוקסית בעיר. בית-הכנסת של החסידים ברחו דוקסית בעיר. הקהלה מקהלה-האמ ובקהילת המרכיע הייחודי סגטה-קדאה, אשר רובם המכريع היו חסידי סגטה-סאטמר, התפלג מקהלה-האמ והקימו לעצםם עדת חרדיות עצמאית. לפי חוקת המדינה אין לקיים בעיר אחת שתי קהילות זהות, לכן קיבלם את השם: „קהל עדת הספרדים“, התפללו בנוסח החסידים, „נסתה ספרדי“. המחלוקת נמשכה מספר שנים ועלתה בסכומי-

ספר אגדים, אשר שני הצדדים היריבים נתנו שוחד ושלמוניים לאנשי השלוונות, לפי הכלל: „הקסף יענה את הכלל“. התערבו בעניין מרבית בני-המדינה וגם מארצות הסמוכות. החסידים גיטו איסורים מתחמיכיהם נגד ה-שחיטה של הקהלה האורתודוקסית אשר תמול-שלשם הייתה כשרה עבורה „להדרין מן המהדיין“. ואילו הקהלה האורתודוקסית הצליחה לגייס „גילויי-דעת“ אשר ביטלו את האיסורים של חברים הרבניים. הסכימו על „דין-תורה“ בפני-ביידין שהיא מרכיב מרכיבים מפוזרים. מצד החסידים: ר' שלמה הלר הראב"ד של סיגט. מצד הקהלה, ר' דוד שליל הדין של מונקאץ. כאב בית-הדין נבחר הגאון הרב מרדכי בריסק מטאשנגן. מ שני הצדדים עמדת סוללה של בוררים וטו-ענים ובראשם: מצד הקהלה: הגאון הרב אשר

עובדת ספרותית-תורנית:

בקריית צאנז מופיע זה שנים ירחון תורני בשם „ישראל-סבא“ – ירחון מוקדש למסורת וחסידות ברוח ישראל-סבא“. כל שנותן מכורדים בספריהם. הרוב המכريع של החומר, המגיע למאוות תשובה בענין הלכה, דרוש, הדושי-תורה וסוגיות-הש"ס, הם של הרב האדמו"ר. בדף השער של הירחון: „דברי תורה בהלכה ואגדה מכ"ק מרן שליט"א: אין-ספק שבבוא הזמן ימינו התשובות והמאמרם לנושאים שויים וויפיעו בצורת טפירים. בזמנם הקמת הקדריה שימש כרב המקומן אחד מתלמידיו של למד בישיבת בתיו בקלז'ינקוברג, הרב ישראלי אריה ולמנוביץ. אחריו שהרב ולמנוביץ נבחר לרבה של עכו משמש כרב הקדריה בנו של האדמו"ר, שנולד אחרי השואה מנשואיו בז'יג'ישני עם בתו של הגאון הרב שמואל דוד אונגר הי"ד שהיה רב ומ"ץ בנימירת שבתונגריה.

ומסירותו לחבריו לצורה ולסבל. השחרור מצא אותו במחנה „פרנוואלד“ בגרמניה, במקום שהתבלט כמנהיג רבי-השפעה ותוסיה של שא-ריית-הפליטה. מגרמניה יצא לארצות-הברית במקום שהתרכזו מסביבו אנשי שא-ריית-הפליטה וחסידי צאנז והתבלט כאחד מגדולי ההשפעה והמעשים בין האדמו"רים. אחרי שהות של מספר שנים בארצות הברית החל מפני מカリע במלחך מחשבתו ויחסו למדינת ישראל. החלטת לעזוב את ארה"ב ועלה לישראל. בגלל צעדו זה חל קרע עמוק בין שני רבני יהדות יואל טיטלבוים וחסידיין. הכריזו עליו שהוא נחפץ ר"ל ל„צינוי“. בנתניה הקים קרייה-חסידית, את „קריית-צאנז“, המאוכזלתת במסאות משפחות ומהוות כעין ריפובליקה של תורה וחסידות. הוקמו בקריה מוסדות שונים: תלמוד-תורה, ישיבה, מקווה, בית-אבות, בית-מלון, בית הבראה, מפעלי תעשייה ומלאכה ולבטוח בבית-חולמים מודרני, מפואר ומושכלל, בית-תילימים „לניאדו“.

בני הקהלה המתקדמת „נאולוגיא"'

ומילאו את התפקיד בו בזמנם גם בקלאוזנבורג. לאחר מכן היה הרב שלמה רואסנץ, הרב ד"ר ש. רוזנשטייך וד"ר יעקב קלין.

בית הכנסת שלהם נבנה בשנת 1887 בזורה אריכטקטונית מרשים. לא הוכנס בו „עוגב“, כפי שהוא מקובל בבתי-כנסת שלם. את דרישתו השמייע ד"ר אייזלר בשפה הונגරית. הקהלה גם וויתה על קיום שחיטה-הנפרדה ובאו בהסתמך עם הקהלה האורתודוקסית בהחס לשאי-טה, כשרות והשגחה.

הרבי אייזלר היה תלמיד „בית המדרש לרבניים מתקדמים“ בבודפשט והוא עסוק בationToken ניברטיטה והוכרה בתואר: ד"ר לשפטות שמיות. לאחר מכן קיבל מינוי כמרצה-בכיר באוניברסיטת קלז'ינקוברג. הרצתו הראשונה בפקולטה לשפטות-שמיות הייתה על „לשוו-התלמוד“. ב-

המשך השנה מונה כפרופסור מן-המן. במשך 41 שנות כהונתו בעיר פרסם מאמרים רבים בכתביות מודיעים בנושאים: „חכמת-

החלק המתקדם של היהודי העיר, לא הסכימו וסרבו להשלים עם בחירתו של הרב משה שמואל גלאזנר כרבה של הקהלה, היו ואברך עיר בן 22 שנה בלבד. הנימוק האmittiy להתקנת גדרות היה – היותו ממשחתה „כתיב-סופר“, שהיא אביה-הנתגדרה לחגועה „החשכל" ואחד מהונגדרעין של הקמת קהילות נפרדות או רשותות, בנים לדעת הרוב בקונגרס היהודי שהתקיים בשנת 1868 בתחום הממשלה ההונגרית.

הרבי ד"ר מתחיהו אייזלר:

בשנת 1891 נבחר כרב הקהלה הנאולוגית. יש לציין, כי על- אף היוותו רב לקהלה מתקדמת, הרי בחייו הפרטיים התנהג כיהודי שומר תורה ומצוות.

לפניו ד"ר אייזלר שימשו כרבני הקהלה הוואת רבנים חלקים: הרב יצחק קונשטייט ואחריו הרב ד"ר אלכסנדר קוחות, שהיו בגורטו-ורדין

העיר ולהגיע לישראל עוד לפניימי השחרור. גם הרב „המתקדם“ הוזה היה שומר תורה ומצוות לכל פרטיה. לפני כנסתו למד בסמינר לבנים בבודפשט, למד בישיבת „קורן-לזר“ בסאטמר. בלאוונגרג היה חבר בתנועת „תורה ועובדת“ — „הפועל המזרחי“.

בשנות רבענותו בעיר היה פעיל בחני העיר, בשטח התרכובי והסוציאלי. בשנת 1940 לקח חלק בפתחתה מחדש מתחדש של גיגאנטיית העברית, „חרבות“, שנגירה לפני כן בפקודת השלטונות. אחרי עליתו ארץ מצא את מקומו בשודה החינוך, היה סגן-מנהל בית-ספר „ביבלו“ בתל אביב ואח"כ מנהל בית-ספר תיכון דתי בננתניה ומונה-מה מנהל המחלקה לחינוך של העירייה. עם קום המדינה בשנת 1948 נתקבל למשדר החוץ הישראלי כראש המדור לענייני הונגראדי, רומנים ופינלנד ואחרי-כך קצין-עליה ונספח לענייני תרבות בשגרירות ישראל בבודפשט. בשנת 1957 יצא לארצות-הברית ונתקבל כפרופסור מן המניין בישיבת אוניברסיטה בניו-יורק. הרב קרמלי הוא סופר-פורה ומחבר ספרים.

„ספר-זוטיפה“

הספר דן בחופשי-הביביטוי והמחשבה בעמ' ישראלי בכל הדורות. ספר מחקר בתחום הספרות העברי מתkopפת התלמיד עד ימינו. שיטת הבקורת על ספרים שונים, מלחמה בספר ומחבריו ולפעמים משפט-שריפה על ספרים שונים.

הסופר ד"ר יצחק ריבקינד ז"ל כתוב בדברי פתיחה לספר: „...ספר הכלול ומשקף את המאה בך לרוח האדם העולה למלוכה בספרות ובחיים. יש הרבה מן הדרמטיות והטרוגניות בתוך הספר. אירועים מזועמים במלוחמת-הרווח, בהאבקות על חופש המחשבה והדיבור, על ההבעה ללא ריסון וכבלים, ללא אישור והגבלוות.“.

המחבר הוא רב-coilול. איש הספר ושריד הטסייף, רב זכויות להצלחה. בדרך נס ניצול ונשאר בחיים, המוקדשים לתורה, הלכה והוראה, להצעה מיד תלמידים ולחקר השירה העברית בהונגראדי. הספר מונה עתה לפני הקורא והחוקר העברי, ייעין בו, לימוד ויבוא על שכורו, שכר דרישת החקירה".

בשירת התנ"ך, „בתעתועי-הomon“, „דור-המדבר“ וכו'. השפעתו ומעמדו בעיני השלטונות הייתה גדולות. יהודים רבים, גם לא מבני-קהלתו פנו אליו וזכו לעזרתו והתערבו בו בעת צרה ומצוקה. נפטר בשנת 1930 בגיל 65.

הרב אליהו קלין:

ארבע שנים עברו עד לבחירת רב במקומו של ד"ר מטיאס אייזלר. בתקופת הבניינים מילא את תפקידו הרכבות הרב אליהו קלין שהיה לפניו-כך מורה למody-יקודש ודת בבית-ספר הייסודי של הקהלה הניאולוגית ואחריו-כך בגימנסיה העברית, „חרבות“, שהיתה הראשונה מסדר גגה בטרנסילבניה.

למעט האמת ההיסטורית יש לציין, כי הוא היה בעצם „נטען-זר“ בקהלת זו. היה בנו של אחד הרבנים החודדים והחשובים ביותר במדינה, הרב שלמה ולמן קלין, רב העירייה סילאיידי צ'עה וחתן של הרב אהרון צבי קלר שומומקוט, מצאצאי ר' הילל מקולמייא. הרב קלין היה תלמיד-חכם, מתפלל בדבוקות, ביתו היה בית של קיום תורה ומצוות והקפדה חמורה על כל-tag ומנהג של ה„שלוחן-ערוך“.

היה מנהיגי הרוחני של תנועת „בני-עקיבא“ ו„תורה ועובדת“, אחד מאישיה ומנהיגיה של הציונות בכלל והציגות הדתית בפרט. עבר את נתיב הסבל והistorion של השואה. עם הקמת המדינה וכינונו בתי-דין בניינים ע"י משרד הדתות מונה לתפקיד „ספראי-דדיינא“ בבי-דין הרבני האיטורי בחיפה.

הרב משה ברמלי ווינברגר:

נבחר לתפקידו כרב הקהלה בשנת תרצ"ד – 1934 והמשיך בכך במשך 10 שנים, עד לחיסולה הטרוגני של יהדות הונגראדי ובתוכם הגיטו ב- קלאוונגרג עם אוכלוסייה של כעשרים אלף נפש הי"ד. הצלחה לעזוב את הגיטו ולעבור לרומניה בגבול שהוא סמוך לבית-הקרים היהודי של

ספר זכרון ליהדות קלואזנבורג:

שאלת הפליטים במלחמות העולם, השואה, בעייתי נשואית-תערובת. חולdot העתונות היהודית, יה"ר סם של יהודי טרנסילבניה לתרבות ההונגרית, הגירת גוליאספראד אחורי האינקוויזיציה לכמה ערי טרנסילבניה והקמת קהילות ובתי-כנסות סילבניה כולה. שם הספר ותוכנו אינם זמינים.

ספרדים אשר בחלום היה קיים עד השואה. הרוב משה כרמל-יווינברג העשיר את הספר רות היהודית במאמרם, מחקרים וייצירה ספרותית נספתח, בין השאר, "התרגدية של היהודי טרנסילבניה" שהופיע בהוצאת "יד'ושם" ב-1964, חוברת מס' 15.

נדפס בשנת תש"ל — 1970 בניו-יורק, 550 עמוד.

הספר לפי שמו מקדש אמגן לזכר קהילת קלואזנבורג, אלומן הוא מkip'ת היי התרבות, החינוך היהודי ומבנה של סוגי הקהילות בטרנסילבניה כולה. שם הספר ותוכנו אינם זמינים. הוא כולל סקירה ורבה על ארגוני הקהילות: האורתודוקסית, ניאולוגית, שטוס-יקו וספרדיות במדינה. רק חלק منه עוסק במיחוד כקלאואר זיבורג. אלו מוצאים בספר מחקרים על טופוגרפיה יהודית וישראלים עברים שעשו בתראנסילבניה,

המסך ירד : הקהילה איננה

אחרי השואה התרכזו בעיר יהודים מהסבירה הקרויה והרחוקה, כהנו בעיר רבנים לתקופת מעבר קצורות, שלא מצאתי לנכון לכלול אותם בסקירה זו.

נסים את הסקירה בדברי הנביא ירמיהו, נביא הזעם והחרבן :

אהלי שודד וכל מתרני נתקו, בני יצאוני
ואינם, אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי.
(ירמיהו פרק י' פסוק כ')

שלמה זמרוני
ראש המועצה הדתית בני-ברק

על הקהלה רבת היהוד והתפארת עליה הכרות, רק שרידים נשארו ממנה. יער של מצבות עוז בות בbatis הקברות של העיר, אשר רק רב בודדים בלבד פוקדים אותן.

תמה ונשלמה הסקירה על רבני קלואזנבורג, אשר במרכזה השרשרת המפוארת של הרבנים לביית גלאזנר שהטבחו חותם על הקהלה הזאת שהיתה אחת הקהילות היפות והמאורגנות בהונגריה ואח"כ בטרנסילבניה שטופהה בשלהי מלחמת העולם הראשונה לרומניה, בשנת 1940 — ת"ש הוועדה שוב להונגריה ואחרי מלחמת העולם השנייה סופתה שוב לרומניה.

תקון טעות :

- א) דף 10 הרב מ. ש. גלאזנר זצ"ל — נפטר בשנת תרפ"ה — 1924.
- ב) דף 16 שורה 12 צ"ל ד"ר אברהם גלאזנר ז"ל.
- ג) דף 16 שורה 22 צ"ל : לר' שמעון גלאזנר חיות עיר שלוש בנות.
- ד) דף 16 טור 2 שורה 24 צ"ל : חתנו הרב צבי דירש ז"ל.